

قال علی (ع) «ذلّلوا انفسکم بترك العادات و حلوها بفعل المکارم و صونوها عن دنس العالم؛ نفس متجاوز و سرکش خویش را با ترک عادات ناپسند، خوار نماید و با ارتکاب مکارم اخلاق زینتش کند و از پلیدیهای گناه حفظش نماید.»

غرالحکم، ص ۴۰۷

دنیا برای آخرت

آیه شریفه «و ابغ فیما آتاک الله الدار الآخرة ولا تنس نصیبک من الدنیا...» (قصص ۷۷) متضمن دو اصل رفتاری و اخلاقی مهم است که ذیلاً بدان اشاره می‌نمایم.

۱- آخرت گرایی

در منطق وحی، ترجیح زندگی فانی دنیا بر حیات باقی آخرت، و به تعبیر دیگر، دنیاگرایی و فراموش کردن یاد خدا و آخرت، یکی از عوامل خاموش شدن نور هدایت الهی در قلب انسان و کور شدن چشم بصیرت وی، معرفی شده است: «ذلک بانهم استحبوا الحیوة الدنیا علی الآخرة... اولئک الذین طبع الله علی قلوبهم و سمعهم و ابصارهم و اولئک هم الغافلون» (غضب خدا) بدان سبب است که آنها زندگی این دنیا را از دنیای دیگر بیشتر دوست داشتند... اینها همان کسانی هستند که خدا بر دلها و گوشها و دیدگانشان مهر نهاده و آنها خودشان بی‌خبرند «نحل ۱۰۷-۱۰۸». حضرت علی (ع) می‌فرماید: «من نسى الله سبحانه انسه الله نفسه و اعى قلبه؛ کسی که خدای سبحان را فراموش کند، خداوند او را از یاد خودش بیرد و دلش را کور کند (غرالحکم). قرآن کریم از بی‌توجهی تبهکاران به معاد و قیامت و بی‌اعتنایی به جهان آخرت، به «غفلت» تعبیر کرده می‌فرماید:

«یعلمون ظاهراً من الحیوة الدنیا و هم عن الآخرة هم غافلون؛ دنیاگرایان تنها به ظاهر، که حیات دنیاست، چشم دوخته‌اند و باطن آن، که آخرت است، غافلند (روم ۷)». در آیه صدر بحث نیز می‌فرماید: «و ابغ فیما آتاک الله الدار الآخرة؛ در آنچه خداوند به تو داده سرای آخرت را بجوی؛ یعنی باید از فرصتها و بهرهای دنیایی، آخرت را منظور و ملحوظ داشت و از نعمت حیات و عمر در مسیر آخرت استفاده نمود.

۲- استفاده صحیح از دنیا

پس از توصیه به آخرت گرایی و توجه به سرای باقی، برای رفع ابهام و ایجاد تعادل رفتاری، می‌فرماید: «و لا تنس نصیبک من الدنیا؛ بهر هات را از دنیا فراموش مکن». از آنجا که انسان موجودی مادی است و در عالم ماده زندگی می‌کند، چاره‌ای جز این ندارد که از بهرهای لازم و ضروری دنیا استفاده نماید. به عبارت دیگر، اگر دنیاطلبی به عنوان هدف و غایت زندگی قلمداد گردد، مذموم است. اما اگر دنیا وسیله‌ای شود جهت رسیدن به کمال اخروی، نه تنها مذموم نیست بلکه ممدوح و ستوده نیز هست. از این روست که امیرالمومنین (ع) در توصیف دنیا فرمودند: «من ابصر بها ضرر من و من ابصر لیها اعمته» (آنچه ایضاً، خطبه ۸۲) نگاه به دنیا به عنوان «هدف» انسان را ناپایمانی می‌کند، ولی نگاه به آن به عنوان «وسیله»، انسان را بینا می‌سازد. بنابراین، اگر انسان بفهمد دنیا راه است نه هدف، و هدف جای دیگر است، دنیا برای او

جای بسیار خوبی است، زیرا می‌کوشد برای تأمین هدف، زاد و توشه تهیه کند. روایت شده است: «روزی یک نفر از اهالی مدینه به حضرت باقر (ع) برخورد کرد. دید در هوای گرم آن حضرت به دوش از نغز از غلامان خود تکیه نموده و به سوی نخلستان می‌رود، با خود گفت: آیا این معنای زهد است؟ آآن می‌روم و او را نصیحت می‌کنم، پیش آمد و گفت: در این هوای گرم، حرکت با این کیفیت برای وصول به دنیا سزاوار نیست، اگر در این حال مرگت فراسد در پیشگاه پروردگار چه خواهی گفت؟ حضرت توقف نموده و به آن مرد فرمودند: اگر مرگم در این حال برسد، در بهترین حالی که در راه انجام وظیفه و کسب مال حلال برای خود و عیال و حفظ آبرو رسیده‌ام است، و در پیشگاه خداوند ماجور و مثاب خواهم بود و من از مرگ بیم دارم در صورتی که به من در حال معصیتی از معاصی خدا وارد شود (اعلام الوری باعلام الهدی، ص ۲۶۳). این مقدار بهره گیری از دنیا نه تنها مذموم نیست بلکه ممدوح و ضروری است؛ چرا که اگر کسی دنیایی صحیح نداشت، آخرت هم ندارد. آخرت بر اساس دنیای صحیح است.

عبادت سحر

در میان نمازهای نافله، در مورد نافله شب بیشتر سفارش شده است، اگر هیچ نافله‌ای نمی‌خوانید لافلان نافله شب را ترک نکنید. سحر بلند شود. اگر حوصله ندارید یا زده رکعت بخوانید، لااقل یک رکعت آخر را بخوانید، اگر باز هم حوصله ندارید، بلند شوید و یک یا رب بگویید و بخوانید. سحرها بلند شود و استغفار کنید و قرآن بخوانید. جوانی از مسجد گوهرشاد از من پرسید: اگر لباس چربی بگیرد (کتیف شود) با صابون یا مواد پاک‌کننده آن را پاک می‌کنیم، اگر قلب ما زنگار گرفت چگونه آن را جلا بدیم؟ گفت: سحرها قرآن بخوان و استغفار کن.

از بیانات آیت الله مجتهدی (ره)

رسالت

مواسات و همدردی با برادران ایمانی

در قرآن کریم و روایات اسلامی، درباره مومنان و اوصاف اهل ایمان، تعبیرات بسیار ارزشمندی به چشم می‌خورد. از جمله این اوصاف ویژگی‌ها، «مواسات و همدردی با دیگر مومنان» است. یعنی مومنان در پرتو نور ایمان به خدا، همواره به دنبال برآورده نمودن حاجات برادران ایمانی خود و رفع مشکلات آنها هستند و در این راستا از هیچ اقدامی کوتاهی نمی‌کنند و اگر چنانچه قدرت روانموندن خواسته‌های مشروع مومنین را نداشته باشند، حداقل با آنها همدردی نموده و برای رفع مشکل آنها دعا می‌کنند. مواسات و همدردی با مومنین به قدری دارای اهمیت است که در صلوات شعبانیه، یکی از دعاها و خواسته‌های انسان از درگاه باری تعالی، «توفیق مواسات با مومنین» است. «و ارزقنی مواساه من قنرت علیه من رزقک بما وسعت علی من فضلك و نشرت علی من عدلک؛ و روزی من گردان که کمک مالی دهم بر کسی که روزیت را بر او تنگ کردی و وسیله آنچه بر من فراخ گرداندی از فضل خویش و گستردی بر من از عدل خویش».

مواسات، همچنان که در زبان عربی به معنای متعدد و متفاوت به کار رفته، در زبان فارسی نیز دارای معانی مختلفی است. برخی از این معانی عبارتند از: «فداکاری»، «از خود گذشتگی»، «تیک خواهی»، «خیراندیشی»، «خیررسانی»، «حمایت»، «رعایت»، «به یک چشم دیدن»، «غمخواری»، «همدردی» ...

خداوند متعال در قرآن کریم، با تعبیرات مختلفی، مردم را به تعاون، همکاری، زکات و کمک‌های مالی و انفاق دعوت کرده و شدیداً از بی‌توجهی و بی‌اعتنایی به نیازهای جامعه و مردم، نهی نموده است. در قرآن کریم بیست و هشت بار پس از امر به نماز، امر به زکات شده، و بیانگر آن است که پس از برقراری پیوند با خدا، پیوند با خلق خدا لازم است: «فان تابوا و اقاموا الصلوة و اتوا الزکاة فَاخواتکم فی الدین؛ هر گاه مشرکان توبه کنند و نماز به پا دارند و زکات بپردازند، برادران دینی شما هستند» (توبه ۱۷). تعبیر «برادران دینی» در این آیه، بیانگر آن است که از ویژگی‌ها و آثار برادری، انجام نماز و ادای زکات است. بنابراین کسانی که با دادن زکات اموالشان، نیازمندی‌های اجتماعی و فردی افراد را تأمین می‌کنند، به وظیفه برادری خود عمل کرده‌اند.

در روایات نیز تأکید بسیاری بر مواسات و همدردی با برادران ایمانی و رفع مشکلات آنان شده است. امام صادق (ع) فرمودند: «سزاوار است که مسلمانان در رفت و آمد با هم، و مواسات با نیازمندان، و مهربان بودن با یک دیگر تلاش کنند، تا چنان باشند که خدای بزرگ به شما فرمان داده است: «رحمنا بینهم»، با مهربانی با هم زندگی کنید، و اگر از نیازمندی و گرفتاری دیگران مطلع نشدید (و در آن باره کاری نکردید)، متأسف باشید، چنان که «انصار» در روزگار رسول خدا «ص» چنین بودند» (۱). از امام رضا (ع) نیز روایت شده

حق همسایگان بزرگ شمار

نسبت به رعایت حقوق همسایگان شده است. خداوند متعال در قرآن کریم در کنار توصیه به نیکی نسبت به والدین، خویشاوندان و یتیمان، به نیکی نسبت به همسایگان نیز تأکید می‌فرماید: «و اعبدوا الله و لا تشركوا به شیئاً و بالوالدین احساناً و بذی القربی و الیتامی و المساکین و الجری ذی القربی و الجار الجنب و الصاحب بالجنب؛ و خدا را پرستید! و هیچ چیز را همتای او قرار ندهید. او به پدر و مادر، نیکی کنید، همچنین به خویشاوندان و یتیمان و مسکینان، و همسایه نزدیک، و همسایه دور، و دوست و همسئین...» (نساء/۳۶). حق همسایه در اسلام به قدری دارای اهمیت است که در روایتی از پیامبر اکرم (ص) نقل شده است: «جبرئیل پیوسته مرا درباره همسایه سفارش می‌کرد تا جایی که گمان بردم بزودی او را رثت بر (از همسایه‌اش) خواهد کرد» (۱). در حدیث دیگری از پیامبر (ص) نقل شده که در یکی از روزها سه مرتبه فرمود: «والله لا یومن؛ به خدا سوگند چنین کسی ایمان ندارد...»؛ شخصی پرسید چه کسی؟ حضرت فرمودند: کسی که همسایه او از مزاحمت او در امان نیست (۲). «حسن همسایگی» از جمله

نشسته بودم، یکی از اهالی مکه به حضور حضرت آمد و عرض کرد: کرایه‌ام تمام شده است. نیاز به کرایه دارم. امام به من فرمود: «بَر خیز و به نیاز برادرت رسیدگی کن». برخاستم و با هم از محضر امام بیرون آمدم و نیاز برآورده

«آیت الله میرزا علی مشکینی فرمودند: در ایامی که تحصیل می‌کردم یک روز پنج ریال بیشتر پول نداشتم و در خیابان راه می‌رفتم که یکی از طلاب به من رسید و گفت پنج ریال داری به من قرض بدهی فکر کردم که اگر

مومنان در پرتو نور ایمان به خدا، همواره به دنبال برآورده نمودن حاجات برادران ایمانی خود و رفع مشکلات آنها هستند و در این راستا از هیچ اقدامی کوتاهی نمی‌کنند و اگر چنانچه قدرت روا نمودن خواسته‌های مشروع مومنین را نداشته باشند، حداقل با آنها همدردی نموده و برای رفع مشکل آنها دعا می‌کنند

شد. به محضر امام برگشتم. حضرت فرمود: درباره نیاز برادر مومنم چه کردی؟ عرض کردم: خداوند وسایل رفع نیاز او فراهم کرد. امام فرمود: «آگاه باش اگر برادر دینی ات را یاری کنی، این کار نزد من بهتر است از اینکه یک هفته خانه کعبه را طواف نمایی» (۶). آقای مجتهدی تهرانی نقل کرده است که:

دیدم پنج تومان (پنجاه ریال) است. بار دیگر یکی از طلاب به من رسید و از من پنج تومان (پنجاه ریال) قرض خواست. این دفعه نیز با خود گفتم: خدا کریم است اکنون که این آقا معطل است کار او را راه می‌اندازم، پول را به او ادم چون مقداری جلوتر رفتم یکی از همشهری‌های خود را دیدم.

پس از احوالپرسی موقع خداحافظی پولی در دست من گذاشت و رفت چند قدم جلوتر رفتم نگاه کردم دیدم پنجاه تومان (پانصد ریال) است. ناگاه به یاد آیه شریفه افتادم که «من جاء بالحسنة فله عشر امثالها؛ هر کس عمل نیکی انجام دهد ده برابر به او پاداش می‌دهیم». دیدم بار اول پنج ریال داشتم چون به یک نیازمندی قرض دام خدای کریم پنجاه ریال رساند و چون پنجاه ریال را قرض دادم خداوند کریم در عوض پنجاه تومان (پانصد ریال) یعنی در صد برابر رسانید. ایشان فرمودند: هر چه منتظر شدم و دعا کردم که کسی پیدا شود و این پنجاه تومان (پانصد ریال) را قرض بگیرد بلکه پانصد تومان شود، دعایم مستجاب نشد» (۷)

پی‌نوشتها در دفتر روزنامه موجود است.

اگر بیمار شد به عیادتش روی، وقتی مرد در تنبیه جنازه‌اش شرکت کنی، خانه‌ات را بلندتر از خانه او نساز؛ تا جلوش جریان هوا را بر او دیگری مگر آنکه خودش اجازه دهد، هر گاه میوه‌ای خریدی برای او تعارف بفرستی و اگر این کار را نکردی مخفیانه میوه را به خانه‌ات ببر، فرزندت را همراهِ میوه بیرون میآور که بچه‌ا او با دیدن میوه در دست او ناراحت شود، با بوی و دود دیگت او را ناراحت نکن، مگر آنکه مقداری غذا از آن را برای او بفرستی» (۱۳).

خداوند متعال در قرآن کریم در کنار توصیه به نیکی نسبت به والدین، خویشاوندان و یتیمان، به نیکی نسبت به همسایگان نیز تأکید می‌فرماید

توجه به حقوق همسایگان، در سیره معصومین (ع) جلوه ویژه‌ای دارد. امام حسن (ع) می‌فرماید: «شبی مادرم فاطمه (ص) را در محراب مشاهده کردم که ایستاده بود و تا صبح به عبادت مشغول بود.

می‌شنیدم که مومنین و مونات را دعا نموده‌نم آنها را برده‌و برای آنها دعای نمود برای خود دعای نمی فرود. گفتم: مادرم، برای چه برای خود همان گونه که برای دیگران دعای نمودی، دعا نکردی؟ حضرت فرمودند: الجار ثم اللار، ای پسر! اول همسایه سپس خانه» (۱۴).

پی‌نوشتها در دفتر روزنامه موجود است.

فرمودند: وای بر تو! شب سیر باشی و همسایه‌ات گرسنه؟! در آن هنگام من سه عباسی پول نقد ذخیره داشتم، فوراً از بقال سر محل، یک عباسی قرض کردم و با عذرخواهی به همسایه‌ام دادم و تقاضا کردم هر وقت بیکار بودی و پول نداشتم مرا مطلع کن» (۱۱).

امام صادق (ع) در خصوص حقوق همسایگان بر انسان می‌فرماید: «اما حق همسایه‌ات این است که در غیاب او آبرویش را حفظ کنی و در حضورش او را احترام

کنی، اگر به او ستمی شد یاریش رسانی، دنبال عیبهایش نباشی، اگر بدی از او دیدی بپوشانی، اگر بدانی که پند و اندرز تو را می‌پذیرد او را در نهان نصیحت کنی، در سختی‌هایش کنی، از لغزشش درگذری، خطایش را ببخشی و با او بزرگو رانه معاشرت کنی» (۱۲).

از پیامبر اکرم (ص) نیز درباره حقوق همسایه چنین نقل شده است: «حق اوست (که) اگر از تو کمک خواست کمکش کنی، اگر از تو قرض خواست به او قرض دهی، اگر نیازمند شد نیازش را برطرف سازی، اگر مصیبتی دید او را دلداری دهی، اگر خیر و خوبی به او رسید به وی تبریک گویی،